

Markfællesskabet; men Loven om Udskiftning kom i Norge først i 1821. Og de moderne Dyrkningsredskabers Udbredelse til videre Kredse hører 1800 Tallet til.

Det vilde føre for vidt her at behandle de følgende Afhandlinger hver for sig. Tredje Bind's Indhold udgør en broget Buket: Søfart, Det nye Savbrug, Nordland og Petter Dass, Røros Kobberværk, Nes Jernværk, Glasværk og Glaspustere, Blandt Laugsbrødre, Bergenskøbmanden, Handelspatriciatet og Digteren, Embedsmænd og Træk af Embedsmandsliv, Vaterland (en fattig Forstad til Christiania), Straf, Dom og Fordømmelse, Videnskabernes Selskab og endelig Akademikunst og Folkekunst. Forfatterne er Mænd som Dr. Johan Schreiner, Kunsthistorikeren, Antikvar Arne Nygaard-Nilsen, Konservator Reidar Kjellberg fra Norsk Folkemuseum, Dr. Harald Beyer, Historikeren Sigurd Høst, den afdøde Filosof Dr. Johan D. Landmark og Kunsthistorikeren, Dr. Sigurd Willoch.

Det er betegnende, at netop Norge med sin lidet udviklede Stats-historie gaar i Spidsen med Udgivelsen af en Folkets Historie i Ordets sande Betydning. Eksemplet frister de nordiske Brødre-folk til Efterfølgelse. Det glipper maaske en Smule i tredje Bind med at gennemføre de klare Linjer og det høje Overblik fra første og andet Bind. Men Stoffet bliver naturligvis af sig selv des mere broget og uoverskueligt, jo nærmere vi kommer vor egen Tid, fordi vor Viden her er saa meget mere omfattende. De følgende to Bind om Tiden fra 1800 til vore Dage maa imødeses med betydelig Forventning.

Axel Steensberg.

Ældre Landbrugshistorie.

Karl Wührer: Beiträge zur ältesten Agrargeschichte des germanischen Nordens. G. Fischers Verlag, Jena.

Svend Aakjær: Bosættelse og Bebyggelsesformer i Danmark i ældre Tid (Institutet for sammenlignende kulturforskning (Oslo), Serie A, Bind XV, Bidrag til bondesamfundets historie II).

Ved ethvert forskningsarbejde kommer der et tidspunkt, da man maa standse en tid for at kaste blikket tilbage, samle hvad man ved og stille nye opgaver for fremtiden. De to bøger, der her er tale om, udfører hver paa sin maade dette betydelige arbejde. De redegør for, hvad vi for tiden ved om alt det, som man maaske med eet ord kan betegne som dansk landbrugs-historie. Wührers værk gælder dog ikke blot Danmark, men omfatter hele Norden, og ofte lader forfatteren blikket glide ud over landbrugsforholdene i andre lande, først og fremmest Tysk-

land. Vore lokale problemer faar ved saaledes at blive sat i relation til vore nabolandes et dybere perspektiv. Nyt lys kastes over mange forhold, som tidligere var dunkle og uklare. Enhver, der indgaaende vil beskæftige sig med dansk landbrugshistorie, kan ganske simpelt ikke komme uden om denne bog.

Forfatteren er elev af den bekendte historiker Alfons Dopsch i Wien. Og han er gaaet til arbejdet med den grundighed, der er karakteristisk for denne skole. Han har ikke gennemgaaet kildematerialet. Det vilde være en uoverkommelig opgave for en enkelt mand. Men hele det mægtige materiale af behandlinger i de tre nordiske lande har han været igennem.

At redegøre for resultaterne lader sig ikke gøre. Kun et par punkter. Forfatteren pointerer meget stærkt, at de klassiske forfatteres, først og fremmest Tacitus', beretninger om germanske forhold ikke har nogen kildeværdi, idet de er paavirket af klassicismens almindelige tro paa, at naturfolkene lever i en idealtilstand. Romernes forestillinger om germanerne var iøvrigt først og fremmest bestemt af grækernes fantasier om skyterne¹).

Gennem en indgaaende analyse af de arkæologiske fund og stednavnematerialet, naar han frem til at diskutere de problemer, der — i hvert fald i øjeblikket — maa siges at være de centrale i bebyggelses- og landbrugshistorien: Oprindelig enkeltbrug eller samlet bebyggelse. Privat ejendomsret eller oprindelig agrarkommunisme. Resultatet bliver, at landsbyen er et senere udviklingstrin, der skyldes forskellige aarsager, først og fremmest en stigende befolkningstilvækst, men dernæst ogsaa trangen til gensidig beskyttelse og muligvis øvrighedens forholdsregler. Oprindelig har der været privat ejendomsret til jorden. Hver familie har slaaet sig ned for sig og dyrket saa meget jord, den havde brug for. Studiet af de forhistoriske agre (digevoldinger) viser, at der intet markfællesskab har været. Man faar absolut indtryk af enkeltmandsarbejde. Dog maa der skelnes mellem to slags agre: de brede, der antagelig er dyrket med arden, og de lange, antagelig dyrket med en svær plov med muldfjæl og muligvis forsynet med hjul²). Fællesskabet er da opstaaet ved, at ejendomsforholdene ved stadig deling og mageskifte af agrene er blevet saa indviklet, at man var nødt til at gaa over til en nyord-

¹) En noget anden opfattelse er dog hævdet af Otto Scheel i en anmeldelse af Wührers arbejde (*Zeitschrift der Gesellschaft f. Schlesw.-Holst. Geschichte* 65. 461 ff.).

²) Angaaende en almindelig oversigt over den europæiske forskning, blandt andet ogsaa den danske, af oldtidsagrene se: *English Historical Review* 1938. 385 ff.

ning, til et fællesskab. Enkeltbesiddelsen er saaledes det primære, fællesskabet det sekundære.

Forfatterens begrundelse for fællesskabets indførelse er kun en hypotese. Kan paa forskningens standpunkt ikke være andet. Den ældre jernalders landbrug foreligger temmelig godt belyst ved det ihærdige arbejde, der er gjort i de sidste aar, først og fremmest af Dr. Hatt, hvis bog: »Landbrug i Danmarks Oldtid« paa den smukkeste maade belyser mange af de problemer, som Wührer behandler. Og forskellige danske forskere, først og fremmest Henrik Larsen i hans epokegørende afhandling i Aarbøger 1918, har givet os et temmeligt indgaaende kendskab til det middelalderlige landsbyfællesskab. Men om overgangen fra den ene form til den anden, der maa have fundet sted i yngre jernalder, ved vi saa at sige intet. Her vil det først og fremmest blive fremtidens opgave at sætte ind, selvom ogsaa hele det middelalderlige landbrug endnu byder paa mange uløste problemer.

Svend Aakjærs lille oversigt behandler udelukkende de danske forhold. Paa en 70 sider gives en oversigt over bebyggelses historie fra oldtiden til nyere tid. Ligesom Wührer redegør han for de forskellige forskningsresultater. Men samtidig hermed tages der stilling til de forskellige problemer. Man mærker overalt forfatterens førstehaands kendskab til kildematerialet. Der er vel heller ikke mange danske forskere i øjeblikket, der har et saa dybtgaaende kendskab til de fleste af de problemer, som ældre dansk landbrugshistorie frembyder, og som har givet saa vigtige bidrag til løsning af dem. For at nævne et par værker fra den nyeste tid: Udgaven af Kong Valdemars jordebog med oversættelse og noter, hvori der gives grundige undersøgelser af en lang række middelalderlige forhold (for eksempel noten side 3 om mark guld) og »Maal, Vægt og Taxter i Danmark« (Nordisk Kultur XXX), hvor begreber som bol, plov og otting underkastes en indgaaende analyse. For enhver, der beskæftiger sig med dansk jords historie, vil disse to værker blive uundværlige haandbøger.

I bogen om bosættelse og bebyggelsesformer pointerer Aakjær meget stærkt, at man skal være forsigtig med at drage konklusioner udfra de arkæologiske fund til den almindelige bebyggelsehistorie, ligesom han vender sig mod en tidligere — især af den tyske historiker Meitzen — hævdede teori om, at de forskellige bebyggelsesformer skyldes etniske forskelle. Heroverfor hævdes det, at det nærmest synes at være jordbundsforholdene, der har været bestemmende for, hvilken form der blev den afgørende. Paa grundlag af Christian den femtes matrikel vises dette med hensyn

til enkeltgaardsbebyggelse og landsbybebyggelse (jvnfr. Fortid og Nutid X 209 ff.). Forskellen mellem de forskellige landsbytyper (terrænby, langby og rundby) skyldes ogsaa snarest naturforholdene, idet terrænbyen maa opfattes som den oprindelige form. Ogsaa teorien om, at indførelsen af hjulploven skulde have skabt det danske landsbyfællesskab, afvises. Den danske landsbys gaarddrækker og vange maa have udviklet sig langsomt og gradvis.

Til slut opstilles et arbejdsprogram for den kommende tids arbejde: Ved en indgaaende detailundersøgelse, by for by, sogn for sogn, er der mulighed for at trænge til bunds i en række problemer, for eksempel at klarlægge bebyggelsens indbyrdes aldersforhold eller udrede strukturen i den danske sogne- og herredsinddeling. Enhver, der bare det mindste har syslet med en egns bebyggelsesforhold, maa uforbeholdent give forfatteren ret i disse synspunkter. Hvilke smukke resultater man kan naa til, har Aakjær selv vist i sin dybtgaaende undersøgelse af Fly gaarde (Skivebogen 1919 ff. og nærværende værk 165 ff.). Dette arbejde og Alkærsigs og Henrik Larsens bog om Askov burde være tvungen læsning for enhver lokalhistoriker, der vil skrive et sogns historie. Et forsøg i retning af, hvad Aakjær her har skitseret, er iøvrigt for faa aar siden gjort af en tysk historiker Gottfried Pfeifer (»Das Siedlungsbild der Landschaft Angeln«), der gennem en indgaaende undersøgelse af bebyggelsens størrelse, jordbundsforholdene og stednavnene har redegjort for bebyggelsens udvikling i Angel.

Johan Hvidtfeldt.

Pottemageri gennem seks Tusind Aar.

Adolf Rieth: Die Entwicklung der Töpferscheibe.
Curt Kabitzsch Verlag, Leipzig 1939.

Vore Bønder har gennem Aartusinder stedvis næsten vadet i Potteskaar — saavel Samtidens Affald som svundne Slægters. Og Lerkarskaarene er i Løbet af det sidste Hundredé Aar blevet Hovedhjørnestenen i den arkæologiske Kronologi. Men hvad ved vi om Potternes Tilblivelse? Hvorledes indvirker Pottemagertekniken paa Keramikformerne? Hvilke tekniske Problemer skjuler sig bag Produktets vekslende kunstneriske Udførelse? Hvorfor har Kvinderne saa at sige Monopol paa Lerkartilvirkning uden Drejeskive, mens Drejeskiven gennem seks Tusind Aar praktisk taget har været Mandens Redskab?

Mærkeligt nok har ingen Dansk forsøgt at løse disse Spørgsmaal, skønt netop vort Land i Jydepottemageriet har bevaret